

emigracija stanovništva iz rugove*

*»Čuli smo za socijalizam, ali na žalost ne
doživimo sve
njegove dobrote« — izjavljuju
stari ljudi iz Rugove.*

dr hivi islami

11 istraživanja

I.

→ Migracije stanovništva nisu autonomni i spontani procesi. One su pre svega odraz teritorijalno nejednakih uslova života i stupnja ekonomskog razvoja, mada u različitim razdobljima i područjima na migriranje stanovništva utiču i drugi faktori. U agrarnom društvu, u uslovima homogenih ekonomskih i društvenih okolnosti, demografska autarkija veoma je naglašena. Prostorna mobilnost stanovništva ograničava se uglavnom na **sezonsko pokretanje**, podsticano klimatskim godišnjim ritmom i ekstenzivnim iskorišćavanjem poljoprivrednih površina, te na **definitivne migracije**, ali iz agrarno-stočarskih područja sa ograničenim prirodnim uslovima u krajeve sa povoljnim prirodno-geografskim mogućnostima za razvoj života. Dok u industrijskom društvu ne samo što se menjaju motivi prostorne i socijalne pokretljivosti stanovništva nego su drukčiji i pravci, tipovi, različita je zatim prostorna udaljenost a naročito posledice koje nastaju iz takvih pokretanja.

II.

Specifičan primer agrarno-stočarskog, danas snažnog emigracionog područja, jest Rugova na padinama Prokletije, sa 13 seoskih naselja raštrkanog tipa i sa oko 3.000 stanovnika. Rugova je područje koje u geografskom, istorijskom i etnografskom pogledu predstavlja jasno izdvojenu celinu. To je kraj koji je dugo vremena bio a još je i uvek homogen u ekonomskom, socijalnom i kulturnom pogledu — jedan način života, isti običaji i vrednosti, jedna nacionalnost (uvek je bio i ostao naseljen Albancima), jedan jezik, ista verska i fisna (plemenska) pripadnost, itd. U okolnostima homogene klasične agrarne strukture i zatvorenog društvenog života,

* Ovaj je rad pripremljen u okviru projekta »Etnografija Rugove«, kojeg financira Pokrajinska zajednica za naučni rad. Nosioc je projekta Akademija nauka i umetnosti Kosova, a njime rukovodi prof. dr Mark Krasniqi.

stanovništvo Rugove bilo je dugo prikovano za rodni kraj. Izuzetak su bila privremena napuštanja područja, uzrokovana ratovima, nemirnim političkim prilikama i pritiscima od raznih protivnarodnih vlasti, kao što se primerice dešavalo 1918, kada je gotovo celokupno stanovništvo ovog kraja pobešlo preko Plava i Gusinja u Albaniju, u kojoj se zadržalo nekoliko godina. Mnogo prije toga, u doba turske vladavine, ljudi iz Rugove sa svojom stokom odlazili su na sezonsko stočarenje na Pešteru, koji je od davnina poznat kao kraj sa prostranim ispašnim prostorom, a bilo je i pojedinačnog stalnog nastanjivanja na toj teritoriji i na drugim područjima Malesije.

Najveće emigracije iz Rugove, koje su se pretvorile u tip definitivnog migriranja, uslovljene su ekonomskim činiocima. Stočarsko-ratarsko privređivanje, zasnovano na ekstenzivnom načinu iskorišćavanja prirodnih dobara, nije moglo pružiti dovoljno sredstava za život rastućem broju stanovnika. Ekonomsko-demografska ravnoteža narušila se: manje hrane a više usta. Takvo stanje uslovlilo je demografsku nestabilnost, emigraciju »truhom za kruhom«. Pojedinačna iseljavanja poznata su još u tursko doba, a pokrenuta su sa nešto jačim intenzitetom nakon balkanskih ratova, kada su tadašnje vlasti vršile pritisak na stanovništvo preko nametanja poreza na livade i pašnjake kao jedine elemente egzistencijalnog života. Crnogorske su vlasti iz razdoblja 1912—1913. nastojale prinudno da povedu čitavo stanovništvo Rugove u pravoslavlje, krsteći ih, no i uprkos pretnjama i ubijanjima to im nije pošlo za rukom. Proces se emigracije nastavio između dva svetska rata, uzeo je razmere znatnih dimenzija nakon poslednjeg rata, danas je u intenzivnom toku, nastaviće se sa još jačim tempom u budućnosti, razume se, ako se ne poboljšaju osnovni životni i društveni uslovi, ako se ne sagrade putevi i ne uvede elektrifikacija.

III.

U svim razdobljima, emigracije stanovništva iz Rugove bile su usmerene na plodnu Dukadinsku ravnicu. Za vreme turske vladavine radili su kao čivčije (zemljoradnici) na begovskim imanjima, a dobivali su samo četvrtinu žetvenog prinosa. Nisu imali sredstava da kupuju zemlju i tako stvore vlastiti posed. Teško su se prilagodili agrarnom načinu života u Dukadinskoj ravnici; pričali su o nesnosnim uslovima življenja i o teškoj borbi s groznicom koja je tada harala u nizinskom području. Međutim, kasnije, u izmenjenim društvenim prilikama i u uslovima sve skućenijeg životnog prostora zbog sve većeg porasta stanovništva prirodnim putem, nastavilo se odleivanje suvišnog stanovništva koje je tako stvaralo vlastitu imovinu. Za veće iseljavanje bili su, naravno, od važnosti i interpersonalna komuniciranja i uticaji žive reči na prednosti života i rada u nizinskim selima. To je bio početak pokretanja srodničkih i susedskih grupa.

Napuštanje kraja sada se zasnivalo više na selektivnoj osnovi: prvo su počeli emigrirati domaćinstva sa nešto boljim ekonomskim položajem (agrarna imovina) ili deo članova takvih domaćinstava, uglavnom pripadnici porodičnih zadruga, koje su ovde bile jak oblik socijalne organizacije, a dobrim delom ima ih i danas. I bo-

gatstvo u Pećkom polju (Dukađinska nizija) stvoreno je upravo zahvaljujući ekonomskoj snazi u Rugovi (sitna i krupna stoka, livade, obradivo zemljište, šuma). Kasnije je migrantsko stanovništvo širilo zemljišni posed i pomoću drugih nepoljoprivrednih izvora prihoda, a danas kvantum agrarnog inventara povećavaju zahvaljujući kapitalu zarađenom od privremenog rada u inostranstvu. U zadnjim godinama spoljašnjih radnih migracija zahvaćena su emigracijom i domaćinstva slabijeg imovnog stanja stvarajući posele u selima Dukađinske ravnice i u samoj Peći.

Treba napomenuti da su neke porodice emigrirale iz Rugove u Tursku (i neznatan broj u Albaniju) još od balkanskih ratova i naročito nakon drugog svetskog rata, ali ne iz ekonomskih motiva, mada su oni objektivno gonili stanovništvo na iseljavanje, nego iz drugih pobuda, koje su opšte poznate za taj period. Danas je želja tih migranata da se iz Turske vrate u rodni kraj.

IV.

Rugova je područje veoma visokog nataliteta, ali doskora i veoma visokog mortaliteta. Tome su, naime, pogodovali i uslovi društvenog života. Veoma visok natalitet (između 45 i 50% prosečno godišnje) rugovske populacije određivali su gotovo isključivo biološki faktori a nivo fertiliteta bio je gotovo kao nivo fekunditeta. Sama ekstenzivna ratarsko-stočarska ekonomija zahtevala je veliki broj dece, osobito muške koja su se vrlo rano uključivala (a i danas se uključuju) u ekstenzivan privredni život (čuvajući stoku, itd.). Tako su stvoreni, uz visoku smrtnost odojčadi i male dece, društveni preduslovi za veoma visok natalitet. U prilog izrazito visokoj stopi rađanja i prevlađujućim velikim porodicama ide i pojava poligamije, rano stupanje u brak, udaja svih žena i njihovo ukupno sudelovanje u reprodukciji (ako su bile plodne), zatim veoma retka ili čak nepostojeća pojava razvoda brakova, itd. U glavini porodica našli smo da je rođeno više od desetero dece, a u poligamnim brakovima čak i do osamnaestoro; od toga u životu redovno je ostajalo više od polovine. Dakle, i uprkos visokom mortalitetu, naročito odojčadi, prirodni priraštaj u Rugovi u zadnjim je decenijama bio u ekspanziji, a osobito u poslednjim godinama promenom socijalno-zdravstvenih prilika i podizanja svesti o drukčijem vrednovanju zdravlja i života.

Međutim, i unatoč veoma visokom i rastućem prirodnom priraštaju, ukupno stanovništvo Rugove stagnira ili u mnogim selima čak opada relativno i apsolutno. Iz podataka o kretanju broja stanovnika Rugove, čija je tendencija izrazito regresivna, jasno se vidi proces intenzivnog iseljavanja u čitavom posleratnom periodu, a osobito u poslednje dve decenije, i još bržeg nastavljanja danas. Rugova je prema popisu stanovništva iz 1921. imala 915 stanovnika, dok je prema popisu stanovništva 1948. zabeleženo 2.873 stanovnika. To znači da se broj stanovništva Rugove povećavao za 212,9%. Nije, međutim, isključeno da su podaci popisa iz 1921. manjkavi, odnosno potcenjeni, jer je 1918. većina stanovnika tog kraja pobegla u Albaniju zadržavši se tamo 3—4 godine, te u vreme popisa nije bilo celo stanovništvo u mestu rođenja. Godine 1953. Rugova je imala 3.097 stanovnika; 1961. godine 3.275 i 1971.

godine 3.368 stanovnika. U razdoblju 1948—1953. stanovništvo ovog područja raste za 7,7%, u razdoblju 1953—1961. za 5,7%, dok u periodu 1961—1971, koji je za sva područja naseljena Albancima u Jugoslaviji, zbog visokog nataliteta, opadanja mortaliteta i prestanka emigracija, poznat kao period najvećeg porasta njihovog stanovništva, stanovništvo Rugove raste samo za 2,8% (stanovništvo Kosova raste za oko 30%, dok stanovništvo albanske nacionalnosti Pokrajine i Jugoslavije za oko 42%).

Posmatrajući kretanje stanovništva teritorijalno, uočava se još nepovoljniji proces. U mnogim seoskim naseljima Rugove u razdoblju 1961—1971. zapaža se ne samo pojava relativne nego i apsolutne depopulacije, što znači da je izgubljen ceo iznos prirodnog priraštaja i deo demografske mase iz 1961. Opadanje broja stanovnika od 15 do 30% u ovom periodu zabeleženo je u selima Kuqishtë, Haxhaj, Dugaivë, Bogaj i Krelaj, u selu Shtupeq i Vogël zabeležena je stagnacija, manji porast stanovništva zabeležen je u selima Pepiq, Stankaj, Shtupeq i Madh i Shkrel (samo do 10%), dok su najveći porast imali Malaj (za 36,3%), Koshutan (za 31,4%) i Reka e Allagës (za 15,1%). Ova poslednja sela istovremeno su ekonomski najzaostalija, prostorno više izolirana i tradicionalnija, te su prema tome manje i kasnije uključena u emigracione tokove.

Neposredna terenska posmatranja pokazuju još nepovoljnije demografske procese koji se odvijaju u uslovima visokog prirodnog priraštaja (između 30 i 35%, u glavnini sela nastanjenih albanskim stanovništvom). Znači, proces emigracije u Rugovi toliko je snažan da »proguta« gotovo ceo iznos prirodnog priraštaja a možda i deo prije prisutne demografske osnove. Zanimljivo je da i uprkos izrazite emigracije stanovništvo Rugove, zahvaljujući svojoj biološkoj snazi, uspeva sačuvati stagnantni nivo svog ukupnog kretanja. Da nije bilo iseljavanja, prema dinamici prirodnog priraštaja, stanovništvo Rugove u periodu socijalističkog razvoja trebalo je bar da se udvostruči.

V.

Postavlja se dakle pitanje: zašto stanovništvo Rugove napušta kraj i zašto je ta tendencija nezadrživa? Da bi se odgovorilo na to pitanje mora se voditi računa o ekonomskom siromaštvu, saobraćajno-geografskoj i kulturnoj zapostavljenosti i izoliranosti područja, te o mogućnostima iznalaženja boljih uslova života i rada u ravničarskim agrarnim područjima Pokrajine.

Glavno i jedino materijalno bogatstvo stanovništva Rugove vekovima su bile livade i pašnjaci, stoka i šuma, kasnije i nešto obradive površine. One su međutim, bile ograničene i nedovoljne, a uz to i neplodne: u njima se gajila raž, ovas, krompir, a u nekim selima na manjoj nadmorskoj visini i kukuruz i kupus. Ali njihovim proizvodima nisu se zadovoljile ni egzistencijalne potrebe rastućeg stanovništva. Prinosi tih kultura zavisili su od klimatskog godišnjeg ritma; naročito su letinu pogađale suše. Najveće bogatstvo uvek su bile livade zbog gajenja naročito sitne stoke. Prema njihovom kvantumu vrednovao se materijalni i društveni položaj porodica (porodičnih zadruga). Suše su zadale težak udarac stočarskom životu. Svaka sušna godina redovno je povlačila smanje-

nje stočnog fonda, najviše vrednosti ovog kraja. Više je vredilo 100 ovaca u Rugovi nego jedno imanje u nizini. A danas, u izmenjenim prilikama, stočni fond svakim danom opada, dok je obradivo zemljište već odavno izgubilo značaj okvira života, koje nikada nije ni bilo presudno. Čini se da se danas više vrednuje šuma (drvo, stablo) kako za vlastite potrebe tako i za tržište; drvo se sada i lakše transportuje.

Posle drugog svetskog rata šumska gazdinstva oduzela su stanovništvu dobar deo površina pod šumama. Zbog visokog poreza i pre i nakon rata znatan broj porodica nije prijavio sve šumske površine, te su ih šumska gazdinstva oduzela. Ta gazdinstva danas čak nastoje da Rugovljanima oduzmu i dobar deo površina pod pašnjacima, a to će još više uticati da se ionako mali fond stoke smanjuje i da se otežava život žitelja, da se emigrira. Ima i mnogo drugih nerešenih imovinskih sporova.

U uslovima ograničenosti pomenutog agrarno-stočarskog bogatstva i smanjenja njihovog fonda, s jedne strane, i brzog porasta stanovništva, s druge strane, stanovništvo Rugove bilo je prinuđeno da nađe drugu egzistencijalnu osnovu, dopunske oblike življenja, zasnovane na zemljoradnji. Ali ova osnova mogla se obezbediti jedino iseljavanjem iz Rugove i nastanjivanjem u druga područja Pokrajine koja pružaju bolje uslove života. Tako je počeo proces emigracije stanovništva i nastanjivanja u Dukadinskoj ravnici, u plodnom Pečkom polju, u selima Nabërgjan, Qyshk, Ruhot, Lutogllavë, Katund të Ri, Ljabjan, Treboviq, Tërstenik, Bucanik, Bllagajë, Pllavlan, Dubovë, u Peć, itd. Na taj način dobar deo Rugovljana obezbedio je životni minimum. Poznata je narodna izreka: bolje da mi idemo do hleba (misli se na Dukadinsku ravnicu) nego da se hleb donosi u Rugovu. To je bio uvod u intenzivno napuštanje kraja.

Ovu emigraciju karakteriše jedno specifično obeležje, gotovo zasebno samo za stanovništvo ovog područja: ni u jednom razdoblju nije celokupno iseljeno stanovništvo prodavalo nepokretnu imovinu (šumu, livade, pašnjake, obradivo zemljište). To ukazuje na jaku emocionalnu vezanost emigranata za Rugovu. U glavnini slučajeva porodica se nije odvojila, nego se jedan deo nastanio u nizini a drugi je deo ostao u Rugovi da bi čuvao stoku i sačuvao drugu imovinu. Na taj način kombinirali su se prihodi od sedilačke zemljoradnje u ravnici sa dohotkom od stočarstva i šumarstva u Rugovi.

Ovakav oblik nastanjenosti i života domaćinstava stvarao je predispozicije za trajnu emigraciju. Silazak svih članova domaćinstava u nizinu i definitivno napuštanje kraja usledilo je onda kada su se stvorili uslovi sigurnijeg opstanka na novoj teritoriji. Današnji dvojni život znatnog broja domaćinstava znači pripremu za trajnu emigraciju i usmerenost na drukčiji način života od onog u rodnom kraju.

VI.

Posmatrajući ekonomsku strukturu stanovništva Rugove zapažaju se neznatne promene u ove tri decenije posleratnog razvitka. Još se uvek oko 86% stanovništva bavi ekstenzivnim agrostočarskim

delatnostima; prehrambeni proizvodi (stočarski) uglavnom su namenjeni vlastitoj prirodnoj potrošnji. Prelaz poljoprivrednog stanovništva u nepoljoprivredni sektor privrede neznatan je i spor. Nešto transformisani ekonomski sastav stanovništva imaju sela Kuqistë, Haxhaj i Drelaj. U njima su mešoviti i nepoljoprivredni oblici života prisutniji sa više od 50%. Ali su ovi oblici istovremeno potencijalni indikatori emigracije stanovništva. Ova naselja imaju povoljniji saobraćajno-geografski položaj i nešto uslužnih aktivnosti, naročito Drelaj (centralno selo). U seoska naselja Stankaj, Malaj, Shkrel, Pepiq, Rekë e Allagës i Dugaivë gotovo se uopšte nije promenila klasična agrarna struktura. U ovim selima, kao i u gotovo svim selima Rugove, najnepovoljniji fenomen njihove agrarne ekonomije jeste neprestano povećanje apsolutnog broja poljoprivrednog stanovništva, a time i agrarne prenaseljenosti.

U Rugovi kao celini apsolutni broj agrarnog stanovništva porastao je od 2.772 stanovnika u 1953. na 2.898 stanovnika u 1971, a agrarna gustina od 99 stanovnika na 1 km² u 1953. na 103 stanovnika u 1971. Osnov agrarnih površina u ovom kraju čine, razume se, površine pod pašnjacima i livadama. Da nije bilo iseljavanja, apsolutni broj poljoprivrednog stanovništva još bi više porastao, a time i agrarna naseljenost. Natprosečna za kraj jeste agrarna gustina u selima Pepiq, Drelaj, Malaj, Rekë e Allagës, Stankaj, Shtupeq i Madh i Dugaivë (150, čak i 200 stanovnika na 1 km²).

U takvim repulzivnim okolnostima stanovništvo, s jedne strane, definitivno napušta Rugovu a, s druge strane, znatan broj radne snage odlazi na privremeni rad u inostranstvo; taj je proces još uvek u toku. Zarađena sredstva, osim u obezbeđenju životnih uslova, migranti i njihove porodice troše u izgradnji kuća (ali ne u Rugovi), u školovanju dece, u plaćanju poreza i drugih davanja, u kupovini transportnih vozila za prevoz drveta, u kupovini traktora i drugih poljoprivrednih mašina za obrađivanje zemljišta u selima Dukadinske ravnice, itd. Ali najveći deo teško zarađenog kapitala u stranim zemljama ekonomski migranti ulažu u podizanje kuća u Pečkoj nizini ili u samoj Peći. To znači da će privremeno zapošljavanje u inostranstvu ubrzati još više emigraciju iz Rugove. Druge nepovoljne posledice tog zapošljavanja zapažaju se i u socijalnom životu porodica migranata, pojavljujući se u znatnom broju porodičnih trauma i neuroza.

Rugova je vekovima bila izolovana u pogledu prostornog i društvenog komuniciranja. Ona je i danas saobraćajno nepovezana, bez električne struje, bez potpunih osnovnih škola, pa čak i bez četvororazrednih u svim selima (većina tih škola izgrađena je samodoprinosom), zbog čega učenici pešače po nekoliko kilometara po brdsko-planinskim terenima. Ona je nadalje bez ambulanti, kulturnih i uslužnih institucija, a stanovništvo je zdravstveno neosigurano. Svi potisni činioци zajedno sa nepovoljnom ekonomskom bazom otežavaju život rugovskog pučanstva i prema tome ubrzavaju emigraciju.

Stanovništvo Rugove uvek naglašava da je društvu dalo sve što je moglo (stotinu hiljada m³ drveta za gradnju i druge potrebe, itd.), ali je društvo Rugovljanima malo pružalo. Kolikogod da je neznatna

društvena angažovanost i inicijativa, ona omogućava da se obezbede bar objekti od osnovnog životnog i društvenog značaja, kao što je npr. izgradnja puta i elektrifikacija, jer radnu snagu, stupove i drugi materijal moći će da osigura samo stanovništvo Rugove. No inicijativa kompetentnih društvenih faktora ne postoji, te je kraj prepušten mučnom životu, a u skoroj budućnosti možda i izumiranju.

Kad bi Rugova bila saobraćajno povezana svakodnevno sa svojim opštinskim centrom (Peć), seljaci bi svoje agrarne proizvode (mleko, sir, kajmak, maslo, itd.) prodavali svakog dana ili bi moglo neko poduzeće otkupiti te proizvode u Rugovi. To bi uticalo da se stanovništvo poveže sa tržištem, što bi poticalo razvoj stočarstva i olakšalo život stanovništvu. Osim toga izgradnja puta omogućila bi učenicima da svaki dan pohađaju srednje škole u Peći, a dnevnim migrantima olakšalo bi putovanje do mesta rada i natrag. Stanovništvo bi bilo u stalnom kontaktu sa gradom i njegovim životom, ubrzalo bi se raspadanje ekonomsko-kulturne homogenosti pod uticajem urbanih i kulturnih obrazaca, promenili bi se arhaični oblici života, rada i ponašanja.

Danas u inače teškim uslovima šire se neke materijalne i duhovne inovacije, najpre u onim domaćinstvima koja imaju nekog člana zaposlenog u neagrarnim delatnostima. No širenje novina savremenog života kod svih domaćinstava i menjanje porodičnog i društvenog života otežava ili onemogućava odsustvo elektrike i saobraćajne povezanosti. Rugova još uvek, društveno neopravdano, živi u geografskoj, kulturnoj i socijalnoj izolaciji.

Zakonita je pojava da u svim agrarno-seoskim emigraciono snažnim područjima dolazi do pojave feminizacije, senilizacije, devitalizacije, depopulacije kao izraza negativnog prirodnog kretanja, do pojave »socijalnog ugara«, itd. Međutim, za Rugovu iako je izrazit emigracioni kraj, situacija je nešto drukčija. Ovde nije prisutan proces starenja stanovništva i nema tzv. staračkih domaćinstava. Još uvek više od polovine populacije pripada mlađoj starosnoj skupini (do 19 godina). Emigracija iz Rugove nije još uvek selektivna po polu i starosti, reprodukcija stanovništva nije ugrožena. Proces iseljavanja odvija se uglavnom tako što kraj napuštaju čitave porodice ili barem polovina velikih domaćinstava (porodičnih zadruga). Ovo stanovništvo koje nije zahvaćeno iseljavanjem normalno se obnavlja i to u proširenom obimu. Veliki broj dece uslovljava i visok udeo izdržavanog stanovništva (oko 75% u 1971), mada se u ekstenzivnoj ekonomiji deca rano uključuju u radni proces.

Znatan udeo mlađeg naraštaja iako pod teškim uslovima pohađa osnovnu i srednju školu. U pomenutim nepovoljnim životnim i društveno-kulturnim prilikama može se očekivati da će mladi gotovo u celosti biti obuhvaćeni ruralnim eksodusom. Mladi objektivno ne vide perspektivu u Rugovi, pa i oni koji se ne školuju. Školovanje dece biće dakle glavni kanal emigracije. Težnja je mladih da promene svoj društveni položaj. Drugi važan faktor odvođenja stanovništva biće ženidbene migracije. Rugovljani su se uvek međusobno ženili, iako potiču od istog fisa (Kelemend); ređe su kroz sklapanje braka odlazili van Rugove, dok su veoma retki slučajevi primanja stanovništva na ovaj način.

VII.

Intenzivna se emigracija iz Rugove nastavlja. Nepovoljne posledice, iako dosad nisu zahvatile sve oblasti društvenog života, biće višestruke. Za sada je najnepovoljnija pojava depopulacija više sela, čiji se negativni efekti zapažaju u strukturi agrarnog pejzaža, u opadanju stočnog fonda, itd. Nastavi li se depopulaciona tendencija sadašnjim tempom, a to je sasvim sigurno, može se očekivati potpuno raseljavanje Rugove u skoroj budućnosti. Time će izumreti jedno istorijski i kulturno veoma interesantno područje, sa više autohtonih karakteristika (vekovna tradicija gostoprimstva, veoma zanimljiv folklor, način života, običaji, itd.). Ugasiće se i stočarstvo, za čiji su razvoj, kao i za razvoj turizma i odmor i rekreaciju, veoma povoljni prirodni uslovi; sve su prirodno-geografske okolnosti i etnosocijalni motivi da se to područje oglasi nacionalnim parkom. Kada bi se obezbedili neki od osnovnih životnih i društvenih uslova, a pre svega kad bi se izgradio put, dovela električna struja i kada bi se posvetilo više pažnje planskom i kvalitetnijem uzgoju stoke, emigracija ne bi imala tako intenzivan tok i bila bi selektivna. Sama činjenica da nepokretnu imovinu većina odseljenog stanovništva čuva u Rugovi svedoči o tome da emigracija za većinu tog stanovništva nije poželjan oblik i da je stanovništvo emocionalno vezano za rodni kraj. Investicioni programi opštine Peć i šire ne bi trebalo da zaobilaze ovaj kraj, jer je stimulisanje valorizacije i aktiviranja prirodnog potencijala višestruko isplativo i veoma korisno kako za stanovništvo Rugove tako i za društvo.

Hivzi Islami:

Emigration of Population from Rugova

Summary

The author discusses the emigration of population from a specific agrarian and cattle-breeding area named Rugova (Kosovo). The area in question presents in geographical, historical and ethnographic sense a clearly isolated community, consisting of 13 villages of straggling type, with approximately 3,000 inhabitants. The district is homogenous, with regard to the way of life, customs and values, nationality structure (Albanian population), language (Albanian), religion (Moslems), appertenance (Kelemend), etc. Under conditions of homogenous classical agrarian way of life, the population of Rugova has through centuries been chained to the native soil. The only exception were temporary desertions caused by war, unstable political situations, pressures from various national regimes, economical motives (seasonal stockbreeding) etc.

The largest emigrations from Rugova, that turned into the definite migration type, were conditioned by economical factors. Incomes from cattle-breeding and farming, based upon the extensive way of utilization of natural goods, could not procure enough means for life of a larger and constantly increasing number of people, so the emigration of »stomach in search of bread« started. Desertions of the native soil have been known since the Turks' time, and have later grown more intense, especially after World War II. In all periods the emigration of population from Rugova has been directed towards the rich valley called »Dukađinska nizija«, highly suitable for agriculture. Emigration has been

Миграция населения из Руговы

Резюме

Автором рассмотрена проблема эмиграции из одной весьма специфической аграрно-скотоводческой области называемой Ругова (автономный край Косово). Речь идет об одном регионе который в географическом, историческом и этнографическом отношении является одним независимым целым; в нем насчитывается 13 сел рассеянного типа и примерно 3 000 жителей. Этот край отличается гомогенностью в отношении образа жизни, обычаев и ценностей, национального состава (албанское население), языка (албанский), веры (мусульманская) и фисны (Келемента) принадлежности. В условиях гомогенной, классической и аграрной жизни население Руговы было привязано к родному краю на протяжении веков. Исключением явились временные оттоки населения из этого района и то как последствие войны, неспокойной политической обстановки, притеснений со стороны разных народных режимов, экономических мотивов (сезонное занятие скотоводством) и др.

Самые большие эмиграции населения из Руговы, превратившиеся в definitive миграционные перемещения обусловлены различными экономическими факторами. Скотоводческо-земледельческое производство, включающее в себе экстенсивный способ использования природных благ, не смогло в достаточной степени обеспечить средства к жизни неуклонно увеличивающегося населения и все это вызвало эмиграцию »животом за хлебом«. Миграционные перемещения населения этого края наблюдались еще во время турецкой власти, после чего стали более интенсивными и особенно усилились после второй мировой войны. Во время всех этих эмиграций населения из Руговы центром притяжения оказалась плодородная Дукаджиская низменность весьма

so strong that in spite of the high natural increase, the population of Rugova increased in the period 1948—1961 only by 17 percent (the Albanian population of Kosovo by 84 percent), while in the period 1961—1971 only by 2 percent (the Albanian population of the Province by 42 percent). In several villages relative as well as absolute depopulation took place.

Unfortunately, Rugova has still no traffic communications, no electricity, no complete elementary school, no out-patient clinic, no cultural institutions or servicing, the population is without health insurance, etc. All these circumstances, accompanied by inadequate social basis, make life of Rugova inhabitants more difficult, and accordingly, encourage emigration. Other important channels, by which people leave, are schooling, marriage, etc.

Under such depressive circumstances the complete depopulation of Rugova is to be expected in near future. It will mean the extinction of a historically and culturally very interesting area, with numerous specific characteristics. It will also mean the extinction of cattle-breeding, for which there are very favourable natural conditions, as well as for tourism, vacations and recreation. Social care and initiative, however small, could influence the intensity and selection of emigration.

благоприятная для земледелия. Эмиграции были настоль интенсивными, что несмотря на высокий естественный прирост население Руговы за период 1948—1971 гг. увеличилось только на 17% (албанское население Косова на 84%), а в период 1961—1971 гг. население увеличилось лишь на 2,8% (албанское население автономного края на 42%). Во многих деревнях наблюдалось и релятивное и абсолютное расселение.

Ругова, к сожалению, все еще отсталый край в котором нет транспортных связей, электрической энергии, школ для полного начального образования, культурно-бытовых учреждений, жители без социального обеспечения и т. п. Эти обстоятельства, наряду с неудовлетворительной экономической базой, усложняют жизнь руговскому населению и самим этим повышают эмиграцию. Кроме того, второй непосредственной причиной миграции населения этого края, в первую очередь являются целевые перемещения т. е. связанные с обучением детей, женитьбой или вступлением женщин в брак и т. п.

В таких весьма неблагоприятных условиях, можно в ближайшее время ожидать полного расселения в Ругове. Таким образом исчезнет одна весьма интересная область в историческом и культурном отношении, в которой наблюдались многочисленные автохтонные характерные признаки; исчезнет скотоводство для развития которого а также и для развития туризма, отдыха и сферы досуга, существуют весьма благоприятные условия. Хотя и незначительны, вмешательство общества и его инициативы, приостановили бы столь интенсивные оттоки населения и таким образом эмиграция получит селективный характер.

Итак, исходя из пространственных аспектов и пространственной демографии сети сельских поселений, цель данной работы — указать на один практичный метод применимый в решении проблем трансформации сельской местности т. е. различных социоэкономических и социологических проблем.